

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas ieteikumi pašvaldību administratīvajām komisijām par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (turpmāk tekstā – inspekcija), veicot normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā, bieži saskārusies ar problēmām darbā, ko dažādas institūcijas veica ar riska grupu bērniem. 2007.gada nogalē inspekcija veica pašvaldību administratīvo komisiju aptauju par pašvaldību praksi likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 14.panta (iespēja piemērot papildus audzinoša rakstura piespiedu līdzekli – pienākumu ārstēties no apreibinošu vielu atkarības) piemērošanā. Izvērtējot pašvaldību sniegtās atbildes, inspekcija secinājusi, ka nepieciešams apkopot pašvaldību pieredzi un izstrādāt ieteikumus, kas palīdzētu praktiski risināt pašvaldību vēstulēs biežāk minētās problēmas, tai skaitā:

- problēmas ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas un uzraudzības kārtību;
- papildus piespiedu līdzekļa – pienākuma ārstēties no apreibinošu vielu atkarības - piemērošanu;
- problēmas ar atkarīgo bērnu ārstēšanu

Ieteikumos ir divas daļas – pirmā attiecas uz inspekcijas redzeslokā nonākušajām problēmām ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu vispār, otrā – īpaši uz bērniem, kuri likumpārkāpumus izdarījuši apreibinošu vielu atkarības dēļ.

Ieteikumi izstrādāti, lai:

- mudinātu pašvaldību administratīvās komisijas aktīvāk piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus;
- sniegtu atbildes uz pašvaldību izvirzītajiem jautājumiem;
- analizētu un skaidrotu normatīvo aktu prasības attiecībā uz papildus audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – pienākums ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu vai citādas atkarības.

Piezīme: Ņemot vērā, ka inspekcijai nav tiesību sniegt likuma interpretāciju, kas saistoša citām institūcijām, ieteikumos sniegtā informācija uzskatāma par inspekcijas viedokli.

I Ieteikumi saistībā ar audzinoša rakstura līdzekļu piemērošanu

Kādas ir audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu priekšrocības?

- Iespējams saukt pie atbildības arī tos bērnus, **kas nav sasnieguši kriminālatbildības vai administratīvās atbildības vecumu** (sākot no 11 gadu vecuma)¹, tādējādi laicīgi reaģējot uz bērnu deviantu uzvedību un samazinot iespēju, ka bērns izdarīs atkārtotus likumpārkāpumus;
- Iespējams piemērot dažādus ierobežojumus, tai pašā laikā **neradot bērnam sekas, kādas radītu krimināla vai administratīva sodāmība**;
- Daudzus audzinoša rakstura līdzekļus **var piemērot uz vietas pašvaldībā, tādējādi piešķirot pašvaldībām plašu kompetenci darbā ar riska grupu bērniem**, kas izdarījuši likumpārkāpumus, un atvieglējot starpinstitutīvu sadarbību pašvaldības ietvaros;
- par piespiedu līdzekļa nepildīšanu **pastāv iespēja piemērot stingrāku līdzekli**, ko nepieļauj administratīva sodīšana;
- **var uzlikt par pienākumu ārstēties**.

Kādi normatīvie akti nosaka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem:

Likums „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” (speciālais normatīvais akts); kā arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (LAPK), Administratīvā procesa likums (piemēro administratīvajā procesā iestādē, ciktāl citu likumu speciālajās tiesību normās nav noteikta cita kārtība).

Kam pašvaldības administratīvās komisijas var piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus?

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem, ja viņi izdarījuši nodarījumu vai pārkāpumu, par kuru likumā paredzēta kriminālatbildība vai administratīvā atbildība.

Kādi ir juridiskie priekšnosacījumi audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai?

Piespiedu līdzekļus komisija piemēro bērniem, kuri izdarījuši administratīvo pārkāpumu un kompetentā iestāde (Valsts policija, pašvaldības policija vai jebkura cita iestāde, kuras kompetencē ir uzsākt lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā) ir pieņēmusi lēmumu par administratīvā pārkāpuma lietas vai materiālu nosūtīšanu administratīvajai komisijai audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai.

Administratīvā komisija audzinoša rakstura piespiedu līdzekli var piemērot lietās, kuras komisijai speciāli šim nolūkam ir nosūtījusi cita iestāde (LAPK 238.¹ pants, LAPK 268.pants²),

¹ Bērnu un ģimenes lietu ministrijas izstrādātais grozījumu projekts paredz, ka pašvaldībā piemērojamos audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus varēs piemērot no 9 gadu vecuma.

² 1) LAPK 238.¹ pantā noteikts, ka **saņemot pieteikumu vai citus materiālus par administratīvo pārkāpumu**, personām, kurām ir tiesības sastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu, diennakts laikā jāstāda administratīvā pārkāpuma protokols vai jāpieņem viens no lēmumiem:

- 1) par lietvedības uzsākšanu administratīvā pārkāpuma lietā;
- 2) par atteikšanos uzsākt lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā;
- 3) par materiālu nosūtīšanu pēc piekrišanas;

kā arī saskaņā ar LAPK 275.panta otro daļu, ja lietu saskaņā ar kompetenci izskata pašvaldības administratīvā komisija, tā var pieņemt arī lēmumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem.

Jautājumu par lietas nosūtīšanu administratīvajai komisijai, izvērtē un lēmumu pieņem iestāde, kura konstatējusi administratīvo pārkāpumu vai kura ir saņēmusi materiālus par pārkāpumu.

!!! Iestādei vai amatpersonai minētais jautājums jāizvērtē īpaši rūpīgi, ņemot vērā, ka saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto, visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, kāda institūcija to veic, prioritāri jānodrošina bērna tiesības un intereses.

Šajās situācijās īpaši nozīmīga ir policijas izpratne un līdzdalība, pieņemot lēmumu par materiālu nosūtīšanu administratīvajai komisijai audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai, jo bieži materiālu nosūtīšana un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana ir sarežģītāka par vienkārši lēmuma pieņemšanu par administratīvā soda uzlikšanu.

Kādi dokumenti pievienojami lietām par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu?

Likums „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu” nenosaka konkrētus lietai pievienojamo dokumentu sarakstu kā tas ir attiecībā uz lietām, kas tiek nosūtītas tiesai (tiesnesim).

Saskaņā ar minētā likuma 15.pantu, faktus par bērna izdarīto pārkāpumu pārbauda institūcijas (amatpersonas), kas pilnvarotas uzsākt lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā vai izskatīt administratīvo pārkāpumu lietas. Tādējādi minēto institūciju kompetencē ir tādu materiālu pievienošana lietai, kas pierāda pašu pārkāpuma faktu. Savukārt pašvaldības administratīvajai komisijai ir tiesības pašai pieprasīt materiālus (piemēram, raksturojumus, informāciju par to, vai bērns ir atkarīgs no apreibinošām vielām, u.tml.), kas nepieciešami jautājuma izlemšanai par atbilstoša audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu.

Cik ilgā laikā jāpieņem lēmums?

Likums nosaka samērā īsu termiņu lēmuma pieņemšanai. Saskaņā ar likumā „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” noteikto, administratīvā komisija administratīvā pārkāpuma lietu izskata un lēmumu pieņem 15 dienu laikā pēc materiālu saņemšanas. Lietas izskatīšanas kārtība ir noteikta likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” ceturtajā nodaļā, kā arī LAPK divdesmit otrajā nodaļā.

Kam jāpiedalās lietas par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izskatīšanā?

Saskaņā ar likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 21.panta ceturto daļu, sēdē obligāti piedalās bērns, viens no viņa vecākiem (aizbildnis) vai

4) par materiālu nosūtīšanu pašvaldības administratīvajai komisijai jautājuma izlemšanai par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais vecumā no 11 līdz 14 gadiem.

2) Atbilstoši LAPK 268.pantā noteiktajam, gadījumā, ja administratīvā pārkāpuma protokols par pārkāpumu ir jau sastādīts, tad jautājumu par administratīvo pārkāpumu lietas nosūtīšanu administratīvajai komisijai institūcija (amatpersona) izlemj, **sagatavojot administratīvā pārkāpuma lietu izskatīšanai**. Lēmumu par administratīvā pārkāpuma lietas nosūtīšanu administratīvajai komisijai institūcija (amatpersona) var pieņemt **arī administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanas laikā**.

bāriņtiesas pārstāvis, bērnu tiesību aizsardzības institūcijas speciālists (piemēram, pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības speciālists) un policijas pārstāvis.

Tāpat administratīvajai komisijai ir tiesības uzaicināt uz lietas izskatīšanu jebkuru personu, kas var sniegt nepieciešamo informāciju par apstākļiem, kas komisijai jāņem vērā piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli (pārkāpuma motīvi, raksturs un cēloņi, bērna vecums un dzīves apstākļi, viņa līdzdalības pakāpe pārkāpumā, kā arī uzvedība izglītības iestādē vai darbavietā un sadzīvē (likuma 8.pants)).

Ko darīt, ja bērns vai vecāki izvairās no ierašanās uz lietas izskatīšanu?

Saskaņā ar likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 24.panta ceturto daļu, ja bērns izvairās ierasties uz administratīvās komisijas sēdi, audzinoša rakstura piespiedu līdzekli piemēro, pamatojoties uz bērna rakstveida paskaidrojumu (kas, iespējams, jau pievienots lietas materiāliem).

Ja lietas materiālos bērna paskaidrojums neatrodas, jāņem vērā, ka likums neliedz iespēju bērna paskaidrojumu rakstiski fiksēt amatpersonai no bērna vārdiem, piemēram, sarunas protokola veidā. Turklāt šādai sarunai vai paskaidrojuma rakstīšanai nav obligāti jānotiek lietas izskatīšanas brīdī.

Saskaņā ar 21.panta ceturto daļu, („lietas izskatīšanā piedalās viens no bērna vecākiem (aizbildnis) **vai** bāriņtiesas pārstāvis”), vecāku viedokli sēdē var paust arī bāriņtiesas pārstāvis, līdz ar to vecāku piedalīšanās lietas izskatīšanā nav obligāta.

Kāda ir vecāku atbildība, ja viņi ignorē uzaicinājumu ierasties uz lietas izskatīšanu?

Saskaņā ar Civillikuma 177.pantu, bērns līdz pilngadības sasniegšanai ir vecāku aizgādībai. Saskaņā ar 177.panta ceturto daļu, aizgādība ietver arī vecāku tiesības un pienākums ir rūpēties par bērna veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu, izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Tādējādi vecāku pienākums ir arī aktīvi iesaistās, kā arī nodrošināt bērna ierašanos uz lietas izskatīšanu.

Ja vecāki nepilda normatīvajos aktos uzlikto pienākumu audzināt bērnu, pastāv iespēja, ka saskaņā ar LAPK 173.pantu par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu vecākiem vai personām, kas viņus aizstāj pašvaldības administratīvā komisija piemēro administratīvo sodu.

Kādi ir audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi?

Pašvaldības administratīvā komisija bērnam var piemērot sekojošus pamata audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus³:

- 1) izteikt brīdinājumu;
- 2) uzlikt par pienākumu atvainoties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo;
- 3) nodot bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām;
- 4) uzlikt par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas;
- 5) bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi, — uzlikt par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu.

Likuma 9. un 12.pantā ir skaidrots kādos gadījumos piemērojami audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi uzlikt par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas un nodot

³ Bērnu un ģimenes lietu ministrijas sagatavoti grozījumi likumā „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” paredz, ka tiks atjaunots 2006.gada decembrī no likuma izslēgtais audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis – noteikt uzvedības ierobežojumus.

bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām.

Kā noteikt, kuru audzinoša rakstura piespiedu līdzekli piemērot?

Administratīvās komisijas kompetencē ir izvēlēties, kāds audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis, pamatojoties uz lietu un materiāliem, būtu visefektīvākais un piemērotākais konkrētajam bērnam.

Piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli pašvaldības administratīvajā komisijā, ir svarīgi ņemt vērā, ka piespiedu līdzekļa loma primāri ir veidot bērnam sabiedrības interesēm atbilstošu vērtīborientāciju, orientāciju uz atturēšanos no pretlikumīgām darbībām, kā arī reintegrēt bērnu ar sociālās uzvedības novirzēm sabiedrībā. Tāpēc ir būtiski jau laicīgi izvērtēt, kā konkrētais bērnam piemērotais piespiedu pasākums iekļausies konkrētajam bērnam izstrādātajā individuālajā sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmā.

!!! Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.pantā noteikto, **pašvaldības izstrādā uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu katram bērnam**, kurš vairāk nekā divas reizes izdarījis LAPK paredzētās prettiesiskās darbības, ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības (respektīvi, katram riska grupas bērnam). Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība **sadarbībā ar** bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. Diemžēl praksē Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto pasākumu īstenošana noris tikai tādā apmērā, kādā to veic Valsts un pašvaldības policija. Šāda prakse neatbilst likumā noteiktajam, jo policija veic konkrētas, likumā noteiktas funkcijas, kuru starpā nav ne sociālais darbs, ne sociālās palīdzības sniegšana, kas nepieciešama efektīvu sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanai.

Liela nozīme ir arī vispārējā profilakses darba veikšanai pašvaldībās. Likumpārkāpumu profilakses darbu pašvaldībā nodrošina starpprofesionāļu komanda, kura sastāv no valsts un pašvaldību institūciju pārstāvjiem. Likumpārkāpumu profilaktiskās darbības pasākumos ietilpst iedzīvotāju tiesiskā audzināšana, izglītošana, mācīšana, saruna, palīdzība, profilaktiskā uzskaitē, iedzīvotāju informēšana, kriminoloģiskā ekspertīze, u.c.pasākumi.

Profilaktiskās darbības virzieni ir:

- indivīda veiksmīga integrēšana sabiedrībā, sociālās vides pārveidošana;
- izglītojošs darbs bērnu, jauniešu grupās, ģimenēs;
- analizēt sociālo procesu norisi bērnu un jauniešu grupās;
- veidot sociālās audzināšanas sistēmu pašvaldībā.

Kas uzrauga lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izpildi?

Saskaņā ar likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu” 29.panta pirmajā daļā un 30.panta trešajā daļā noteikto, administratīvās komisijas pieņemto lēmumu izpilda bērna dzīvesvietas pašvaldība. Lēmuma izpildi uzrauga **pašvaldības izraudzīta iestāde** sadarbībā ar bērna vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. Tas nozīmē, ka pašvaldība savā nolikumā paredz, vai ar rīkojumu uzdod kādai struktūrvienībai vai padotības iestādei veikt konkrētās funkcijas. Pašvaldības kompetencē ir izvēlēties, kura institūcija šim nolūkam ir vispiemērotākā – tas var būt atkarīgs gan no pašvaldības izmēra, gan kriminoloģiskās situācijas konkrētajā pašvaldībā, gan citiem apstākļiem.

Analizējot pašvaldību sniegto informāciju, secināms, ka pašvaldībās lēmuma izpildes uzraudzīšana visbiežāk ir deleģēta pašvaldības policijai. Diemžēl apstākli, ka atsevišķās pašvaldībās nav izveidota pašvaldības policija, dažas pašvaldības izmanto kā aizbildinājumu,

lai nenozīmētu konkrētu institūciju vai amatpersonu, kas koordinē piemēroto audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu.

Vairākas pašvaldības komisijas lēmuma izpildes uzraudzīšanu ir uzticējušas pašvaldības sociālajam dienestam.

Kā notiek lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izpilde?

Konkrētas lietas uzraudzībai tiek nozīmēts gadījuma vadītājs. Saskaņā ar likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 31.pantu, persona, kas uzrauga lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērnam izpildi (gadījuma vadītājs), iekārto katram bērnam atbilstošu lietu, kurā atzīmē ziņas par piespiedu līdzekļa piemērošanas rezultātiem.

Minētā norma sasaucas ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.pantā ietverto pienākumu izstrādāt katram likumpārkāpumu riska grupas bērnam individuālu sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu.

Likuma 32.pantā noteikta uzraugošās iestādes rīcība gadījumos, ja bērns apzinīgi pilda, vai arī nepienācīgi pilda viņam uzliktos pienākumus. Saskaņā ar minētā panta otrajā daļā noteikto, ja persona, kura uzrauga lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērnam nodarījuma vai pārkāpuma lietā izpildi, konstatē, ka bērns nepienācīgi pilda viņam uzliktos pienākumus vai apzināti izvairās no lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu izpildes, tā var iesniegt administratīvajai komisijai motivētu rakstveida priekšlikumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas ilguma palielināšanu vai piemērotā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa aizstāšanu ar stingrāku piespiedu līdzekli⁴.

⁴ Bērnu un ģimenes lietu ministrijas sagatavotie grozījumi likumā „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” paredz, ka gadījumā, ja bērns ilgstoši un sistemātiski nepilda pašvaldības administratīvās komisijas piemērotos audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, pašvaldības administratīvā komisija var vērsties tiesā ar lūgumu noteikt stingrāku piespiedu līdzekli – sabiedrisko darbu vai ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē.

II Ieteikumi saistībā ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem, kuriem ir alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarība

Kādos gadījumos piemēro papildus audzinoša rakstura piespiedu līdzekli?

Likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 7.panta otrā daļa noteic, ka **papildus** pamata audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem bērnam **var uzlikt par pienākumu ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu vai citādas atkarības**. Saskaņā ar minētā likuma 14.pantu, bērnam par pienākumu ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu vai citādas atkarības var uzlikt, ja atkarība bijusi par pamatu nodarījuma vai pārkāpuma izdarīšanai.

Praksē minēto papildus pienākumu pašvaldību administratīvās komisijas uzlikušas, piemēram, par šādu pārkāpumu izdarīšanu:

- alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana sabiedriskās vietās un atrašanās sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī (LAPK 171.pants);
- ļaunprātīga nepakļaušanās policijas darbinieka, robežsarga vai zemessarga likumīgam rīkojumam vai prasībai (LAPK 175.pants);
- sīkais huligānisms (LAPK 167.pants).

Jāpiezīmē, ka minētā papildus piespiedu līdzekļa piemērošana nav saistīta ar konkrētiem LAPK pantiem – to var piemērot visos gadījumos, kad pārkāpumu bērns izdarījis apreibinošu vielu atkarības dēļ.

Tāpat svarīgi ir atzīmēt, ka vienkārši administratīvi sodot bērnu, šādu papildu piespiedu līdzekli nevar piemērot.

To, ka bērnam ir atkarība, konstatē ārstniecības persona (narkologs vai ģimenes ārsts). Pašvaldības administratīvajai komisijai līdz lietas izskatīšanai ir tiesības pieprasīt visu lietas objektīvai izskatīšanai nepieciešamo papildinformāciju. Tai skaitā, saskaņā ar likuma „par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 21.panta trešo daļu, administratīvā komisija, ja nepieciešams, var uz lietas izskatīšanu uzaicināt ārstniecības iestādes pārstāvi.

Vai ir papildus audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai ir nepieciešama bērna un vecāku piekrišana?

Jā. Šobrīd likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 14.pants paredz, ka šādu papildus pienākumu var uzlikt ar bērna **un** viņa vecāku (aizbildņa) **vai** bāriņtiesas piekrišanu⁵. Tādējādi papildus pienākuma uzlikšanai nepieciešama bērna piekrišana. Ja piekrišanu atsakās dot vecāki, viņu vietā bērna interesēs to var darīt bāriņtiesa.

Tāpat saskaņā ar Ministru kabineta noteikumos Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības” noteikto, narkoloģisko palīdzību sniedz tikai ar bērna un vismaz viena no viņa vecākiem, aizbildņa **vai bāriņtiesas** piekrišanu (Ministru kabineta noteikumu Nr.726 5.punkts).

Narkoloģisko palīdzību bez bērna un vismaz viena no viņa vecākiem, aizbildņa vai bāriņtiesas piekrišanas var sniegt tikai gadījumos, ja bērnam ir smaga alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu intoksikācija un ir apdraudēta viņa dzīvība vai viņam ir sākušies psihiski

⁵ MK un Saeimā iesniegti priekšlikumi grozījumiem gan likumā „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, gan Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas paredz, ka gadījumā, ja bērns vai viņa vecāki liedzas dot piekrišanu bērna obligātajai ārstēšanai, šādu piekrišanu varēs dot bāriņtiesa.

traucējumi, kuru dēļ viņš ar savu rīcību apdraud sevi, tuviniekus vai citas personas (Ministru kabineta noteikumu Nr.726 6.punkts).

Ja bērns ievietots sociālās korekcijas izglītības iestādē ar tiesas (tiesneša) nolēmumu, viņam obligāti nodrošināma ārstēšana no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu vai citādas atkarības – respektīvi, bērna ārstēšana ir obligāta un nav atkarīga no bērna piekrišanas.

Kāda ir vecāku atbildība, ja viņi atsakās piekrist papildu pienākuma piemērošanai vai atsakās sadarboties tā izpildes nodrošināšanā?

Saskaņā ar Civillikuma 177.pantu, vecāku pienākums ir rūpēties par bērna veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu, izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Tādejādi komisijai uzliekot bērnam par pienākumu ārstēties no atkarību izraisošajām vielām, bērna vecākiem aktīvi jāiesaistās, lai nodrošinātu bērna ārstēšanu.

Apkopotā pašvaldību prakse liecina, ka vairākos gadījumos bērna vecāki nevēlas iesaistīties bērna ārstēšanā no apreibinošajām vielām. Jāņem vērā, ka šādā gadījumā vecāki nepilda normatīvajos aktos uzlikto pienākumu rūpēties par bērna veselību. Tādejādi pašvaldību administratīvās komisijas var piemērot administratīvo sodu vecākiem par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu saskaņā ar LAPK 173.pantu.

Kā bērns tiek ārstēts un rehabilitēts no atkarību izraisošajām vielām?

Bērnu ārstēšanu no apreibinošo vielu atkarības nosaka:

1) Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumi Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības” (turpmāk – noteikumi nr.726);

2) Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1046 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” (turpmāk – noteikumi 1046);

3) Ārstniecības likuma 10.nodaļa „Alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimību ārstniecība”;

4) Ministru kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumi Nr.914 „Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus” (turpmāk – noteikumi nr.914).

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48.panta piekto daļu un 49.panta trešo daļu, bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu lietošanas dēļ, vai narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. **Šāda ārstēšana un rehabilitācija notiek par valsts budžeta līdzekļiem.**

Bērna obligāto ārstēšanu no apreibinošu vielu atkarības organizē un nodrošina sertificēts narkologs sadarbībā ar ģimenes ārstu un citām ārstniecības personām, psihologu, sociālo darbinieku un sociālo pedagogu.

Ambulatoro narkoloģisko palīdzību nodrošina atbilstoši bērna dzīvesvietai. Ja attiecīgajā teritorijā narkologs nav pieejams, slimokase ar tuvākā rajona narkologu slēdz līgumu par šī pakalpojuma nodrošināšanu.

Ambulatorā narkoloģiskā palīdzība bērnam tiek sniegta sekojošos gadījumos:

1) ja viņam ir ārstniecības personas nosūtījums;

2) pēc savas vai vismaz viena no viņa vecākiem, aizbildņa vai bāriņtiesas iniciatīvas;

- 3) pēc citu institūciju (piemēram, policijas, sociālā dienesta, izglītības iestādes) ieteikuma. Šādu ieteikumu var dot arī pašvaldības administratīvā komisija, piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli;
- 4) pēc ārstēšanās stacionārā ārstniecības iestādē;
- 5) ja ir attiecīgs tiesas lēmums.

Ja narkologa apmeklējuma laikā bērnam konstatēta pārmērīga psihoaktīvo vielu lietošana, tad nepilngadīgais apmeklē narkologu un atrodas profilaktiskā novērošanā pie narkologa **vienu** gadu. Gadījumos, ja ir konstatēta atkarības diagnoze, tad nepilngadīgais apmeklē narkologu un atrodas uzskaitē pie narkologa trīs gadus.

Nepilngadīgais ar noteiktu regularitāti (apmeklējumu biežumu nosaka ārsts) nāk uz konsultācijām pie narkologa, nodod analīzes, apmeklē psihologu vai atbalsta grupas. Vecāki arī tiek iesaistīti ārstēšanas procesā.

Par konsultāciju, analīzēm, psihologa konsultācijām un atbalsta grupām nav jāmaksā (Ministru kabineta noteikumu Nr.1046 14.24.apakšpunkts).

Ja ārsts uzskata, ka bērnam būs jālieto medikamenti, tad to apmaksu sedz un iegādājas klienti paši, jo minētās zāles nav iekļautas kompensējamo zāļu sarakstā.

Stacionārā narkoloģiskā palīdzība ietver bērna ārstēšanu ārstniecības iestādē.

Bērna ārstēšana stacionārā ārstniecības iestādē sastāv no divām ārstēšanas daļām:

- 1) akūtās somatiskās un psihopatoloģiskās simptomātikas ārstēšana – vidējais ārstēšanas ilgums ir no trim līdz desmit dienām;
- 2) turpmākā psihoterapeitiskās motivācijas ārstēšanas programma. (Ministru kabineta noteikumu Nr.726 14.punkts)

Pēc motivācijas ārstēšanas programmas pabeigšanas ārstējošais ārsts bērnu nosūta uz sociālās rehabilitācijas iestādi vai turpmākai ambulatorai ārstēšanai un rakstiski par to informē narkologu atbilstoši bērna dzīvesvietai (Ministru kabineta noteikumu Nr.726 20.punkts).

Kārtību, kādā bērns saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nosaka Ministru kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumi Nr.914 „Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus”.

Rehabilitācijas kursa apmaksu nodrošina no valsts budžeta līdzekļiem. Minētā pakalpojuma saņemšanai ir nepieciešams narkologa nosūtījums, kā arī citi Ministru kabineta noteikumu Nr.914 5.punktā minētie dokumenti.

Sociālā rehabilitācijas pakalpojuma ilgumu rekomendē bērna ārstējošais ārsts.

Vai rehabilitācijas kursa saņemšanai nepieciešama pilna motivācijas kursa pabeigšana?

Pēc pilna motivācijas un ārstēšanās kursa pabeigšanas narkoloģiskajā ārstniecības iestādē vai pēc narkologa noteiktā ārstēšanās kursa pabeigšanas, bērns saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu.

Tādējādi secināms, ka rehabilitācijas kursu bērns var saņemt gan pēc ambulatorās, gan pēc stacionārās narkoloģiskās palīdzības saņemšanas. Līdz ar to bērns var saņemt rehabilitācijas pakalpojumu, ja viņš nav pabeidzis motivācijas programmu un ir saņēmis tikai ambulatoro narkoloģisko palīdzību.